

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

“Ik zal jullie aannemen als mijn volk, en ik zal jullie God zijn. En jullie zullen inzien dat ik, de Heer, jullie God ben, die jullie bevrijdt” (Ex 6:7). In het tweede roepingsverhaal van Mozes, laat God zich kennen als een barmhartige en liefdevolle God die er zijn zal voor zijn volk; een herder die meegaat op al hun wegen en hun lijden meevoelt.

Een erbarmende God die afdaalt om zijn volk te redden uit de ellende, die mensen uit die diepte trekt... dat beeld van God kan hevig onder druk komen te staan wanneer het noodlot mensen treft, wanneer mensen elkaar onbeschrijfelijk veel pijn aandoen, wanneer rampen mensen de dood insleuren, of ziekte ons hele bestaan overhoopgooit. Je bestaansgrond die wankelt, geen grond meer onder de voeten, de bange vragen die zich opdringen: Waar bent U God? Hoort U mij? Waar is toch uw reddende hand?

In Lucas 13 gaat het over tragische gebeurtenissen. Het Joodse volk waar Lucas over schrijft heeft het zwaar. Ze hebben te lijden onder de Romeinse bezetting. En alsof dat nog niet genoeg is, gebeuren er ook nog plaatselijke rampen. Het roept van alles bij de mensen op: is dit een teken dat zij het hoofd moeten buigen voor Pilatus, dat zij zich neer moeten leggen bij deze situatie? Of hebben de slachtoffers op de één of andere manier dit noodlot verdiend? In het evangelie van vandaag gaat het over de vraag hoe wij omgaan met het lijden, met het noodlot dat mensen treffen kan. Het is veelzeggend dat Jezus weigert om simpele antwoorden te geven. Laten we daar samen naar kijken, naar die woorden van Jezus in Lucas 13.

Het dertiende hoofdstuk van Lucas kadert in de reis die Jezus aflegt van Galilea naar Jeruzalem. Onderweg legt hij de Schriften uit aan zijn leerlingen en trekt daarbij een grote menigte mensen aan. Jezus is onderweg naar Jeruzalem, naar de plaats waar hij zal sterven. Op deze reis, die eindigen zou in een gruwelijke, mensonterende lijdensweg, komt het lijden nu al ter sprake.

Onder de menigte zijn mensen uit Galilea aanwezig, streekgenoten van Jezus. Ze vertellen hem over het bloedbad dat Pilatus heeft aangericht. Hoe hij een groep mannen uit Galilea heeft geëxecuteerd, en hoe hun bloed zich vermengde met het bloed van offerdieren (Lc 13:1). Blijkbaar waren deze streekgenoten op zoek naar de schuldvraag, want Jezus reageert fel: “denken jullie dat die Galileeërs grotere zondaars waren dan alle andere Galileeërs omdat ze dat ondergaan hebben?” Zeker niet! Is het antwoord van Jezus.

Jezus raakt hier een pijnpunt aan dat heel herkenbaar is. Mensen die met het vingertje staan te wijzen: we kennen allemaal wel zo’n iemand. En vaak loopt onze mond ervan over. Maar hoe zitten we er zelf eigenlijk in? Welke onbewuste oordelen over onszelf en de ander leven er in ons? We zijn nu eenmaal geneigd om te denken in oorzaak en gevolg. De gedachte dat onheil te maken heeft met zonde, met verkeerde keuzes en beslissingen. ‘Wie goed doet, goed ontmoet’. Wie kent die uitspraak niet? Natuurlijk brengen goede daden ook goede dingen voort. Als je een ander rechtvaardig en goed behandelt, zul je waardering terugkrijgen. Waar wanneer we het lijden proberen te verklaren en gaan zoeken naar een oorzaak, dan gaat het fout. Je versmalt de pijn van mensen in al zijn particulariteit tot een daad uit het verleden. Toch is dit denken in oorzaak en gevolg ook in Jezus’ tijd verre van vreemd. Dat blijkt wel uit dit verhaal.

Je kunt er mensen tot op het bot mee kwetsen. Ik zie het nog voor me, hoe ik na een vrije zondag weer in de kerk kom en aangesproken wordt door een gemeentelid. Uit haar ogen spreekt verdriet, boosheid en verwarring – alles door elkaar. De voorganger van afgelopen zondag had iets gezegd over lijden en schuld. En dat had van alles bij haar opgeroepen. Want zij had haar kind verloren aan kanker; nog geen 12 jaar was hij. In het aangezicht van zulk onbeschrijfelijk lijden schieten woorden simpelweg tekort. Goede mensen worden getroffen door ziekte en onheil. Heel sprekend zegt de Prediker:

Maar is er hier op aarde niet een grote leegte, dat rechtvaardigen ten deel valt wat zondaars verdienen, en zondaars wat rechtvaardigen verdienen (Pr 8:14).

Het is een scherpe vaststelling: er is lijden in deze wereld dat ongrijpbaar is, verdriet dat ons verstand te boven gaat. Jezus staat helemaal in de lijn van de Prediker en weigert om een oordeel uit te spreken. De gevallen Galileeërs die daar liggen zijn niet schuldiger dan hun streekgenoten. Er is geen schuld aan het gruwelijke noodlot dat hen getroffen heeft. En dan vertelt Jezus nog een voorbeeld. Hij wijst naar de toren van Siloam, die neergestort is, en de achttien mannen die daar liggen, bedolven onder het puin. Opnieuw klinkt er een strenge retorische vraag, nu in ietwat andere bewoordingen: “denken jullie dat zij schuldiger waren dan alle andere mensen die in Jeruzalem wonen”? (Lc 13:4)

Heel bewust, laat Jezus na de vraag van de Galileeërs een voorbeeld uit Jeruzalem klinken. Deze twee groepen, de mensen van de stad en de mensen uit de heuvels van Galilea: ze begrepen elkaar lang niet altijd. Maar Jezus maakt hen hier duidelijk dat onheil iedereen kan treffen, ongeacht je afkomst. Jezus ontkent daarbij de zonde niet. Niemand van ons is volmaakt of zonder fouten. We staan allemaal in de schuld bij God. Maar als het onheil mensen treft, dan zijn we zo geneigd om het te willen doorgronden. Zoeken naar een oorzaak... we doen het soms zelf, wanneer het kwaad ons raakt. Waarom-vragen waar je nooit zult uitkomen: Waarom ik? Wat heb ik dan verkeerd gedaan? Had ik maar...

Jezus nodigt ons uit om anders naar onheil te kijken. “Ik zeg jullie, als jullie niet tot inkeer komen”. Tot twee keer toe klinkt dat zinnetje hier in Lucas (Lc 13:3,5). Het Griekse werkwoord dat Lucas hier gebruikt komt van het woord ‘*metanoia*’, dat ‘inkeer’, ‘berouw’ of ‘verandering van gedachte’ betekent. Metanoia heeft met omkering te maken, met een verandering van hart en van gedachte, een omkering van houding. Wanneer Jezus hier zegt: ‘kom tot inkeer’, dan bedoelt hij: bekijk het anders, keer je blikrichting om.

Jezus wil ons leren om anders naar het lijden te kijken. Niemand anders dan jijzelf kan het lijden dragen dat je overkomt. Maar in de pijn en de wonden die wij meedragen, zijn we niet alleen: er zijn mensen om ons heen die meedragen, die meevoelen en steun geven. De gemeente van Christus is een biddende, dragende kracht waar je moed en hoop mag vinden. Er zijn dagen waarop verdriet en rouw loodzwaar op je schouders kunnen rusten. En toch blijft dat verdriet niet hetzelfde. Het is in beweging. Jezus is daar zelf het voorbeeld van: hoe lijden voldragen moet worden, en zich door de dood heen beweegt naar het licht, de opstanding, nieuw leven.

Jezus vertelt een derde gelijkenis. Er staat een vijgenboom in een wijngaard. Al drie jaar komt de eigenaar dagelijks kijken in zijn wijngaard, maar nog steeds is die boom kaal; geen twijgje dat ontkiemt, geen vruchten in de knop. Het lijkt vruchteloos om die boom nog langer in leven te houden. “Hak hem maar om”, klinkt het (Lc 13:7). Maar dan komt

de wijngaardenier met een ander perspectief, een andere blikrichting: geef de boom nog één jaar de tijd, nog één jaar de rust om tot bloei te komen. Laat mij de grond omspitten en de aarde bemesten.

Heel beeldend vertelt Jezus wie Hij is. Hij is de tuinman die bij de Vader voor ons pleit. Hij wil dat wij openbloeien. Dat er weer vruchten ontluiken in de dorre droogte van ons bestaan. Het is een bevrijdend beeld: de Zoon die onze bevrijding aanzegt bij de Vader. En zo mogen wij ook naar het lijden kijken. Onverwachts verschijnen er scheuten aan dorre, droge takken. Knoppen aan de bomen die zich langzaam maar zeker openvouwen. De eerste lentebloesems die dansen in de wind. Zaden en knollen die door de zon wakker worden geroepen. Bomen vol en zwaar van vruchten. De knop, die belofte van nieuw ontluikend leven: dat is zoals Jezus ons menszijn ziet. De dorre aarde wordt weer vruchtbaar; wat dood was komt weer tot leven.

Het geduld van de wijngaardenier raakt me, hoe God met erbarmen naar mensen kijkt. Want geduld opbrengen voor anderen, maar vooral ook met onszelf: daar hebben we het vaak lastig mee. Maar God heeft geduld met ons. Het kan ieder van ons overkomen: dat je takken kaal worden, en er weinig uit je handen komt. Jezus geeft hier aan ons mee: wees mild zoals God en geef jezelf de tijd en de ruimte om weer te kunnen bloeien.

Tegelijk laat deze gelijkenis ook zien dat groeien niet vanzelf gaat. Planten, bomen en bloemen hebben vruchtbare grond nodig. Wie groene vingers heeft, weet het als geen ander. Dat je de kale grond in de winter bewerken moet, in het vertrouwen dat je tuin er straks heel anders uit zal zien. Tuinieren vraagt om aandacht en geduld. Het wroeten in de aarde met je blote handen, het zaaien, maaien, snoeien en wieden. En dan loslaten, en erop vertrouwen dat die kale aarde in het voorjaar weer ontluiken zal. En zo is het ook met rouw en met verdriet. Wanneer het winter wordt in ons leven is goede zorg nodig: met mildheid kijken naar je wonden, jezelf goed verzorgen en wachten, geduldig en hoopvol wachten op de dag waarop de vreugde weer ontluikt in je leven.

Die weg van het geduld, die doortocht van dood naar leven. Door het lijden heengaan: daarin is Hij onszelf voorgegaan. Jezus die als een zaadje in de aarde valt en sterft. Die gezaaid wordt in de aarde en daar wacht totdat het leven opnieuw ontkiemt en door de donkere aarde heen breekt. Vrucht dragen is ook een beetje versterven. Zaden moeten eerst in de aarde vallen om vrucht te kunnen dragen. Ontluikend leven, bevrijding, een nieuw begin van leven: het begint in het diepste donker. Midden in het lijden van mensen, gloort er zomaar een kiem van hoop.

En ook in Exodus 6, klinkt die belofte mee. De belofte van een God die erbarmend meelijdt met de pijn die ons mensen overkomt. Die ons niet loslaat. Die ons klagen en zuchten hoort. En ook in Exodus 6 horen we hoe te midden van ondragelijk lijden, een bestaan van onderdrukking, de belofte ontkiemt van een nieuw begin, een nieuw en bevrijd bestaan. Tegenover het hardvochtige en verstokte beleid van farao, die in zijn gedrag wel wat doet denken aan Pilatus, maakt de eeuwige zich bekend. "Ik ben de Heer", klinkt het tot viermaal toe (Ex 6:2,6,7,8). Die Naam der Namen die hier klinkt, de klanken van de Godsnaam, zo onuitsprekelijk... ze doen denken aan die geheimzinnige woorden in Exodus 3:14. Bij het brandende braambos aan de voet van de Horeb, had de Heer zich aan Mozes bekend gemaakt. 'Ik zal er zijn' vertaalt de Nieuwe Bijbelvertaling. 'Ik ben die er zal zijn', zou je ook kunnen vertalen. God als de wezer, de Aanwezige. Zijn

Naam betekent: Ik zal er zijn. Ik ben. Als belofte dat God er zijn zal, klinken hier in Ex 6:6-7 vier werkwoorden die uitdrukking geven aan die belofte van bevrijding. Hij die er zijn zal, de God van erbarmen en barmhartigheid (vgl. Ex 34:6) zal hen 'uitleiden' (Hebr. *yāšā*'), 'redden' (Hebr. *nāšal*), 'verlossen' (Hebr. *gā'al*) en 'aannemen' (Hebr. *lāqah*). Het zijn vier werkwoorden die doen denken aan Pesach. Want deze vier woorden klinken bij de vier bekers van het verbond die rondgaan tijdens de sedermaaltijd.

Het zijn vier werkwoorden die herinneren aan de belofte. Een nieuw leven en samenleven, in het land der belofte, een wijds en groen land... vruchtbaar en vol met wijngaarden, olijfbomen en akkers met gouden graan. De Eeuwige heeft hen gehoord en Hij zal komen om hen te bevrijden. Maar de Israëlieten, zo horen we in vers 9, wilden niet naar Mozes luisteren omdat ze moedeloos waren. Herkenbare woorden. Het gebeurt ons zo vaak dat we de nieuwe twijgjes niet meer opmerken, dat we het niet zien: hoe bevrijding, hoe nieuw leven, doorbreekt in het diepste donker. Juist daar waar het lijden ondragelijk wordt, daalt God af om te bevrijden. Daar draagt Hij ons.

De Heer die omziet naar mensen die zuchten onder onderdrukking en geweld: daarin ligt een diepe boodschap voor vandaag. Want ook vandaag zijn er talloze mensen die onderdrukt en uitgebuit worden. Denk aan de kinderen in ons land die uit huis geplaatst moeten worden door geweld of vrouwen in blijf-van-mijn-lijf-huizen; mensen die op hun werk te maken krijgen met toxisch leiderschap en ten onder gaan aan pesterijen en dreigementen. Onderdrukking begint daar waar mensen willen heersen over de ander, en niemand nog zijn stem durft te verheffen.

Steeds zal God de kant kiezen van weerloze mensen. Aan die belofte mogen wij ons vasthouden. Daarom hebben wij de taal van de Bijbel nodig, juist op momenten waarop wij niets meer begrijpen van deze wereld en haar waanzin. De taal van de Exodus en de Psalmen; het lied van bevrijding, dwars door onderdrukking heen, zoals Psalm 72 zingt.

Hij zal bevrijden wie arm is en om hulp roept, wie zwak is en geen helper heeft.

Hij ontfermt zich over weerlozen en armen, wie arm is, redt hij het leven.

Hij verlost hen van onderdrukking en geweld, hun bloed is kostbaar in hun ogen.

Ps 72:12-14

Eens zullen de bergen vrede dragen, en de heuvels gerechtigheid. De belofte dat zijn milde regen zal neerdalen over de kale akkers, als leven gevende buien die de aarde doordrenken. Laten wij dan leven vanuit die belofte en daarvan getuigen. Zolang er nog één knop is die bloeit, zolang de aarde nog vruchten draagt, zolang er aan dorre takken nog groene twijgen ontspruiten is er hoop voor deze aarde en de mensen die haar bewonen. Jezus roept ons op om geduld te oefenen: geduld met onze eigen pijn en vragen, geduld met elkaar, geduld met deze wereld waar zoveel misgaat, geduld met God die komen zal om te bevrijden. Jezus vraagt van ons om kritisch om te gaan met de negatieve stemmen en gedachten: dat het allemaal geen zin meer heeft, dat je inzet vergeefs is geweest. Om te zien dat na droogte, de regen komt en alles weer zal bloeien. Oefen jezelf in geduld, en blijf Gods koninkrijk verwachten waar mensen tot hun recht komen en de vruchten van gerechtigheid zullen bloeien. Zie uit naar God. Stel je hoop op Hem. Want vanuit de pijn en het onrecht dat mensen overkomt, schept God een nieuwe dageraad. Daar mag je op vertrouwen, elke dag van je leven.